

SENİRKENT İLÇESİNDEKİ KÜLTÜR VARLIKLARI CULTURE ASSETS IN SENIRKENT DISTRICT

Dr. İbrahim KARAER

Özet

Senirkent, tarihi eser bakımından zengin sayılabilecek kültür varlıklarına sahiptir. Ancak gün yüzüne çıkarılmış eser sayısı yok denecek kadar azdır. Bunun sebebi, Senirkent ovasında bulunan tarih öncesi yerleşimlere ait höyüklerde kazı çalışması yapılmamış olmasıdır. Senirkent ilçesi sınırları içerisinde bulunan tarihi yerleşmeler, höyükler; kaya mezarları ve tarihi eserlerin tespiti ve tanımı yapılmalı, envanteri hazırlanmalıdır. İlçedeki kültür varlıklarının korunması ve geleceğe taşınması sağlanmalıdır. Senirkent ilçesinde kültür turizminin geliştirilmesi teşvik edilmelidir. Kültürel değerler, turizm aracılığı ile ekonomik değere dönüştürülmelidir.

Kültür Varlıkları-Senirkent

Kültür Turizmi-Senirkent

Summary

Senirkent can be considered to have rich cultural assets in terms of historical artifacts. However, number of exposed artifacts is almost negligible due to lack of excavations in the prehistoric settlement mounds on Senirkent plains. Historical settlements, mounds, rock tombs and monuments of Senirkent should be identified and their inventory should be prepared. Cultural assets in the district should be protected and moved into future. Development of cultural tourism of Senirkent should be encouraged.

Cultural Assets Senirkent

Culture Tourism Senirkent

1.SENİRKENT OVASINDA TARİH ÖNCESİ YERLEŞİMLER (HÖYÜKLER)

Senirkent ovasındaki tarih öncesi yerleşimlerle ilgili çalışma yapan Prof. Dr. Mehmet Özsait, bu yerleşim yerleri hakkında yapılan araştırmalar ve bu bölgede tespit edilen höyüklerle ilgili şu bilgileri vermektedir. “Senirkent ovası, 1940’lı yıllarda Senirkent Halkevi, Müze ve Tarih Kolu üyesi Sayın Kemal Turfan ile arkadaşları tarafından araştırılmış ve bu arada tespit edilen klasik ve tarih öncesi

yerleşme yerlerinden keramikler toplanmasına rağmen yayınlanmamıştır.

Senirkent yöresi 1960'lı yıllarda J. Mellaart ve D. French (S. Loyd – J. Mellaart. Beycesultan I, London, 1962, s.196-197, nr.207-209, (İT2); s.252-253 nr. 208-209 (İT3): D. French. Anatolia and the Aegean in the third milleneum, B.C., I-II, Cambridge, 1969 (Dissertation, s. 37 vd, 42b, İT2, 48 b 1 İT3) tarafından incelenerek Garip, Ulağtepe, ve Gençali (Göl kıyısı) höyükleri bulunmuştur. Biz de farklı yıllarda Senirkent'in Akkeçili, Karababa, Kayaağzı, Garip, Ortayazı (Güreme), Yassıören (Yassıviran), Uluğbey, Gençali köylerinde yaptığımız araştırmalar sonucunda aşağıda ana özellikleri ile vereceğimiz Kırbağlar, Güreme I, Güreme II, Mandas ve Gençali (köy içi) tarih öncesi yerleşme yerlerini gördük." (Özsait, 1990:381-383)

Özsait'in söz ettiği yabancı araştırmacıların yaptığı çalışmalar Türkçe literatüre kazandırılmamış, dolayısıyla Türk insanı bu çalışmalar hakkında yeterli bilgiyi edinememiştir.

1.1.Kırbağlar Höyüğü

Senirkent'in 3 km. kuzeydoğusunda, Yassıören'in 1.5 km. kuzeybatısındaki höyük, Kırbağlar adını taşımaktadır. Üzerinde tarım yapılan ve yaklaşık 100m. X 125m. boyutlarında olan höyük, ova yüzeyinden 5 m. kadar yüksekliktedir.

Prof. Özsait tarafından bu höyük yüzeyinde tespit edilen keramiklerin önemli bir kısmı İT1, ve İT2 yerleşmesine aittir. Ayrıca az sayıda da Kalkolitik Çağ özellikleri taşıyan keramikler vardır. Çoğunluğunu kahverengi hamurlu, ince taşcıklı, bitki katkılı ve kırmızı boya astarlıların oluşturduğu keramikler iyi pişmiş ve iyi açkılanmıştır. Burada İT1 safhasında yoğun bir yerleşmenin olduğunu ve İT2'de de bu durumun korunduğu, fakat İT2'den sonra yerleşmenin terk edildiği anlaşılmaktadır.

1.2.Mandas Höyüğü

Prof. Özsait, 1974 yılında yaptığı araştırmalarda; Senirkent'in doğusunda, Yassıören'in 2 km. güneyinde, Değirmenderesi ile Derinöz Deresi arasında, Senirkent Dağı'nın (Beşparmak uzantılarından olan Dikmen Tepe ile Bardak Dağı'nın bir sur gibi çevirdiği alanın kuzeyindeki Mandas Kırı mevkiinde bir İTÇ yerleşmesi tespit etmiştir. (Bu yerleşmenin hemen yanında Tymandos şehrinin kalıntıları bulunmaktadır.) Mandas Höyük yüzeyinde az sayıda tespit edilen keramikler, hemen yakınında bulunan Kırbağlar keramikleri ile aynı ortak özellikleri yansıtmaktadır.

1.3.Güreme I Höyüğü

Senirkent'in 8 km. doğusundaki Ortayazı (eski Güreme) köyünün 2 km. kuzeyinde yan yana iki büyük höyük bulunmaktadır.

Prof. Özsait tarafından, köyün tam kuzeyinde yer alan höyüğe Güreme I adı verilmiştir. Deniz yüzeyinden 939 m. yükseklikte olan ve geniş bir alana yayılan höyük üzerinde buluntu fazla değildir. Tespit edilen İT1 keramikleri genellikle küçük kaplara aittir. Keramiklerin hamurları ince taşcıklı, az bitki katkılı, iyi pişmiş, iç ve dış yüzeyi kırmızı ve açık kahverengi boya astarlıdır. İyi açkılanmış olan bu parçalar arasında profil verenler de az sayıdadır.

1.4.Güreme II Höyüğü

Prof. Özsait, Güreme I'in 100 m. kadar kuzeybatısında uzanan Güreme II yüzeyinde az sayıda İT1 ve İT2 yerleşmelerine tarihlenen keramikler tespit etmiştir. Bunlar, Güreme I ile aynı ortak özellikleri yansıtan, genellikle ince cidarlı küçük kaplara ait, gri ve kırmızı boya astarlıdır.

1.5.Gençali I (Göl Kıyısı) Höyüğü

Gençali köyünün 3 km güneybatısında, Hoyran Gölü'nün (916 m.) hemen kıyısındaki Domuz Tepe'nin (926 m.) üzerinde yer alan höyük yüzeyinde Prof. Özsait tarafından yapılan araştırmalarda, önceden bilinen İT2 ve İT3 yerleşmelerinden başka İT1 yerleşmesine ait keramikler de bulunmuştur. Bunlar da diğerleri ile aynı ortak özellikleri göstermektedir.

1.6.Gençali II (Köy İçi) Höyüğü

Tarihinde üç defa yer değiştiren Gençali köyü, şimdi, Hoyran Gölü'nün kıyısında, doğal bir tepede kurulmuş olan bir İTÇ yerleşmesinin üzerinde bulunmaktadır. Prof. Özsait tarafından köyün bazı bahçelerinde bulunan az sayıdaki keramik, kahverengi hamurlu, ince taşcıklı, bitki katkılı, iyi pişmiş, iç ve dış yüzeyi çoğunlukla kırmızı ve kahverengi boya astarlı ve açkılıdır. (Özsait, (1990):382-383.)

Senirkent tarihi konusundaki çalışmaları ile tanınan Arkeolog Kemal Turfan, Senirkent ovasındaki tarih öncesi yerleşim yerleri hakkında bilgi verirken höyüklerin yerlerini tarif etmekle yetinmiştir. (Turfan, 1996:25)

1.7.Ulaş (Aralık) Höyüğü

Papa Çayının kuzey kenarında Kayaazından Karacaören beline giden asfalt yol üzerindeki köprü'nün kuzey-batısına düşen halk arasında Aralık tepesi denilen yerdedir. Ulaştepe yanındadır.

1.8.Tohum Kesen Höyük

Aralık Höyüğün 1 kilometre kadar kuzeyinde Kümekaraağaç semtinde yer alır. Bu höyük, sabanla sürüle sürüle hemen hemen düzleşmiştir. İnternet ortamında tespit ettiğimiz bilgilerde, adından Tohum Kesen Höyüğü olarak söz edilmektedir.

1.9.Garip Höyük

Aralık Tepesi ile Garip köyü arasında bulunmaktadır.

Kenan Hakkı Tunç, Aralık (Ulaş) Höyük ile ilgili çok dikkat çekici bilgi vermektedir. “Altun Cebbar bugün halk arasında Alcıbar çiftliği denilen geniş arazisi bulunan bir çiftliktir. Aralık tepesi denilen bu yer ise çiftlik ile Bisse arasında kalan büyük bir höyüktür. (...) Aralık Tepesinin bu tarih hazineleri, halen Ankara Arkeoloji Müzesi’ndedir. Senirkent ve civarının tarihi hakkında çok mükemmel ve esaslı bilgi verecek olan bu vesikalar tarihin karanlık noktalarını aydınlatacak ve Senirkent adını tarih sayfalarında okumamızı sağlayacaktır. (Tunç, 1954)

2.SU YAPILARI, YER ALTI GALERİSİ, KAYA MEZARLARI

2.1.Senirkent’teki Su Yapıları

Arkeolog Kemal Turfan, Senirkent Postasında yayınlanan “Senirkent Tarihi” adlı yazı dizisinde Senirkent’teki Roma ve Bizans dönemine ait su yapıları hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir: “1947-1948 yıllarında Bayramcığın batısına yapılan duvarın temelleri kazılırken ortalama 30 cm genişlik ve 50-60 cm yükseklikte iki yanı kireç harçlı, kargir örgü üzerine taşlar kapatılarak yapılmış ve güneyden kuzeye, Turgutlar mahallesi yönünde uzanan bir su yolu meydana çıkmıştır. Bu mecranın, yukarılardaki kaybolmuş bir kaynağın sularını Hacıbayram (Gömüler) veya Çanlı Kilise denilen mevkideki şehre su götüren tesis olduğu ilk akla gelen ihtimaldir” (Turfan, 1975:3)

“Bayramcık mezarlığının batı tarafının 100 metre kadar aşağısında bulunan Nisbet Çeşmesinin önünde, yerin altında 30 metre kadar uzunlukta, 2.5 metre yükseklikte bir tünel vardır. Turgutlar Çeşmesinin suyu bu tünelin güney ucundaki kayanın dibinden çıkmaktadır. Buradaki tünelin (dehlizin) üstünü yarı kesme taş dairevi bir Roma kemeri örtmektedir. Bu kemerde zamanla çatlaklar oluştuğundan, altına Bizanslılar kesiti yarım daire olan bir takviye kemeri çekmişler, bu da arızalandığından Türkler tarafından bir sivri kemer yapılarak takviye edilmiştir. Turgutlar Camiinin önünde, bugün kaldırılmış olan sivri tonozla örtülü ve içi Horasan harcı ile sıvalı bir

sahrınç vardı. Yukarıdaki kaynağın suyu bu havzada toplanır, gerektiği zaman önündeki musluk açılarak kullanılırdı. Şimdi bu su kaynağı, caminin önündeki alanın batı tarafında yeni yapılan çeşmeye bağlanmıştır. Helenistik devirde bu sular ya Hacıbayram mevkiindeki şehre götürülüyor veya mesire olarak faydalanılıyordu” (Turfan, 1974:3)

Bu çeşmenin suyu, 2004 yılında Ziraat Mühendisi Ali Örmeci anısına yaptırılan Turgutlar Camisi önündeki şadırvana alınmıştır.

2.2.Senirkent'teki Yeraltı Galerisi

Bayramcık Mezarlığının doğu tarafında, halk tarafından “in” olarak adlandırılan yer altı galerisi vardır. 1965’li yıllarda, giriş yeri kapakla örtülü olan bu galeriye 3-5 arkadaşla birlikte ellerimizdeki çıra ve lastik alevinden istifade ederek girmiş ve biraz ilerlemiştik. İleride yol ikiye ayrılınca, korkup geriye dönmüştük. Galeride kaç metre ilerlediğimizi kestiremiyorum. Bu yer altı galerisi bir insanın rahatlıkla yürüyebileceği genişlik ve yükseklikte idi. Toprak kazılarak hazırlanan galeride, taş ve ahşap malzeme kullanılmamıştı. 1995 yılında yaşanan sel felaketinden sonra burada bazı çökmeler meydana geldiğini, tehlikeli olabileceği düşüncesiyle girişin kapatıldığını öğrendim. Halk arasında anlatılan rivayete göre; bu galeri, yukarıdaki kaya mezarlarına giden gizli bir geçit idi ve Roma döneminde yapılmıştı.

Bu yeraltı galerisinin esas işlevi ne idi? Gerçekten Roma dönemine ait gizli bir geçit miydi? Yoksa başka bir amaç için mi yapılmıştı? Nerede başlayıp nerede bitiyordu? Konu, Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından araştırılmalıdır.

2.3.Senirkent Kaya Mezarları

Senirkent’in kurulduğu birikinti konisi ve iki yanındaki yamaçlar Plyristra kentinin nekropolü (mezarlık) idi. Kasabanın 1 km yukarısında (güneyde) batı yamaçtaki “Büyük İn”, “Küçük İn” denilen iki mağara, Roma çağına ait iki kaya mezarıdır. Santralden yukarı doğru çıkan Kuru Dere’nin doğu yamacında üçüncü bir kaya mezarı vardır. Bu kaya mezarlarının V. ve VI yüzyıllara ait olduğu tahmin edilmektedir.(Turfan, 1996: 35)

Senirkent’in güneyindeki batı yamaçta bulunan kaya mezarları, birbirine yakın mesafede bulunan iki ayrı kaya üzerindedir. Kaya mezarlarının girişi kuzeye bakmaktadır. Bir insanın rahatlıkla girebileceği genişlikte kare biçiminde olan mezar girişlerinin yerden yüksekliği 2-3 metre civarındadır. Kaya mezarlarının eni boyu ve

yüksekliği yaklaşık 2 metredir. Her iki mezarda da tek kişilik yatak ölçülerinde yaklaşık 50 cm yüksekliğinde birer taş blok vardır. Bu taş blok üzerinde başucu olarak nitelendirebileceğimiz kısımda yastık biçiminde yükselti vardır. Duvarlar pürüzsüz olup, mezarlar zarar görmemiştir.

1880'li yıllarda Senirkent ve çevresinde araştırmalar yapan Sterret, bölgede çok sayıda kitabe tespit etmiş ve bu kitabelerin kopyalarını 1885 yılında basılan kitabında yayınlamıştır. Sterret, Alcibar'da kitabelerin yanı sıra, birçok kaya mezarı bulunduğundan söz etmektedir. (Sterrett, 1888:403-405)

3.ANTİK KENTLER, TÜMÜLSLER, TARİHİ KALINTI VE BULUNTULAR

3.1.Tymandos Antik Kenti

Senirkent ilçesi sınırları içerisinde bulunan antik kentlerden en önemlisi Tymandos şehridir. Bu antik şehrin kalıntıları Senirkent'in 5 km. güneydoğusunda, Yassıören kasabasının 2 km. güneybatısında Kırbağlar ve Mandas Höyüklerinin bulunduğu yerdedir. Tymandos, Hellenistik ve Roma çağına ait şehir statüsünde bir yerleşim merkezidir. Hıristiyanlık döneminde Antiokheia (Yalvaç) Metropolitliğine bağlı piskoposluk merkezlerinden biri de Tymandos'tur. Bizans döneminde gerilemeye başlamıştır.

1880 yıllarında Yassıören'e gelen klasik tarihçilerden Sterret, burada Tymandos ismini ihtiva eden bir kitabeye rastladı. Diğer taraftan kasabanın güneydoğusuna düşen ve şimdiki Yere Giren Değirmeni ile Ayazmana arasında bulunan sahaya halkın Mandas Kırı adını verdikleri dikkatini çekti. İşte bu iki gözlem sonunda Yunan Roma çağının Tymandos şehrinin Yassıören'de bulunduğunu ortaya çıkardı. Kendisinden sonra buraya gelen diğer meslektaşları da O'nun bu fikrine iştirak ettiler. (Turfan, 1972:3)

Sterret, Yassıören'de cami duvarında, bahçe duvarında, sokakta, tekkede, batı mezarlığında, cami ile tekke arasındaki küçük mezarlıkta; 15 adet kitabe okumuştur. Burada çok önemli bir kitabe keşfettiğini söyleyen Sterrett, bu kitabenin Tymandos şehri hakkında olduğunu ve Prof. Mommsen tarafından 1886 yılında yayınlandığını belirtmektedir. Prof. Mommsen, bu önemli dokümanın Diocletian zamanına ait olabileceğini düşünmektedir. Bu kitabeler, 1 ila 36 satır arasında değişmektedir. En uzun kitabe, Sterret'in tarihi öneminden bahsettiği Tymandos ile ilgili kitabedir. (Sterrett, 1888:387-399)

Kırbağlar semtindeki höyüklerin bulunduğu yerde bulunan Tymandos şehri, Helenistik ve Roma çağında güneydoğu yönünde gelişerek Yassıören'e doğru yayılmış ve büyük bir şehir halini almıştır. V. Yüzyılda bugünkü ilçe merkezi büyüklüğünde olduğu tahmin edilen şehir, Bizans'ın son dönemlerinde gerilemeye başlamıştır. (Turfan, 1973:3)

3.2.Yassıören Delipınar Tümülüsü

1962 yılında Yassıören Delipınar tümülüsünden kaçak olarak çıkarılan, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından el konulan, halen Isparta Müzesinde sergilenen eserler; Pisidia bölgesinin il sınırları içinde çıkan Greko-Pers üslubundaki ilk örnekleri olarak nitelendirilmektedir.

“Akamanişler (Persler M.Ö. 543-333) zamanında da bölgede önemli yerleşme yerlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. 1962 yazında Yassıören köylüleri tarafından yapılan kaçak kazıda Delipınar mevkiindeki iki tümülüsten birinden çıkarılan ve haber alınması üzerine Müzeler Genel Müdürlüğü adına tarafından el konularak Turan İlkokulu bahçesine getirilen mermer kabartmalar bu dönemin en güzel eserleridir. Bu kabartmalardan biri, 1.02 m. genişlik, 1.47 m. yükseklikte, üçgen alınlıklı, bir sıra yumurta, bir sıra inci kabartması altında saçları dalga dalga taranmış insan başlı, kanatlı ve arslan vücutlu bir sfenksdir. Halen Ankara'daki Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunan ve Karkamış'tan getirilmiş olan M.Ö. VIII. Yüzyıla ait sfenksin etkisini taşımakla beraber çok daha sonralarına, Greko-Pers dönemine, M.Ö. IV. Yüzyıla tarihlenmektedir. Bu sfenksin yanında, yelpaze şeklinde uçları işlemeli, 2.48 m. uzunluk, gövde kısmı 0.62 m, yelpaze kısmı 0.82 m. genişlikte iki stel bulunmuştur. Bu stellerin gövde bölümünün yüzleri düzdür. Marmara güneyinde, Mudanya yakınında Daskyliun Harabesinde bulunan benzeri steller de Greko-Pers dönemine aittir ve M.Ö. IV. Yüzyıla tarihlenmiştir. Ancak, bu stellerin gövde kısmında cenaze taşıyan bir araba ve arkasında cenaze alayı bulunduğu halde, Delipınar stellerinin yüzlerinde hiçbir kabartma yoktur. Bu durum belki de stelin işlemlerinin tamamlanmadığını gösterir. Bu iki tümülüsün, Yassıören köyünün güney-batısında, Değirmen Deresi'nin batı kenarında kalıntıları bulunan Tymandos şehri ileri gelenlerinin mezarı olması gerekir.” (Turfan,1996: 25-26)

Kaynak: . <http://www.isparta.gov.tr>

1924 yılında Senirkent köylerinde tarihi bir inceleme yapan Hakkı Kenan Tunç, bu gezi esnasında Yassıören köyünde cami duvarında, kabristanda ve şuraya buraya atılmış çok kıymetli eserler gördüğünü belirtmektedir. Hitit, Frikya, Roma ve Bizans'a ait olduğunu tahmin ettiği bu eserler hakkında ayrıntılı bilgi vermemektedir. (Tunç, 1954:2)

3.3.Talbonda Antik Kenti

Klasik çağda Ayazmana'nın adı Talbonda idi. Bizans çağında ise, Tymandos ile birlikte bir psikoposluk merkezi idi. (Turfan, 1972:3)

Ramsay, Ayasma'daki inanış ile şu ayrıntıyı vermektedir. "Yassıören'in güneydoğusundaki tepede, Türklerin Ayasman (Ayazmana) dedikleri güzel bir kaynak vardır ki Uluborlu Rumlarının hala her sene gittikleri bir ziyaretgahdır. Latince bir kitabe (Latince kitabeler III, zeyl no. 6867) burada putperestlik devrinde Hercule Restitutor'a ibadet edildiğini gösterir. Ramsay, 1888 yılında kitabeyi yerinde gördüğünü bildirmektedir. Herculi Restitutori C. Julius Hilario / İhya edici Herkül'e C. Julius Hilarios (Ramsay, 1961:449)

Talbonda, İç Pisidia'da kent (Ptolemaios (5 V 7), Ravenna'lı coğrafyacının eserinde Talbinda olarak gösteriliyor. Ramsay, Tymandos ile Talbonda'nın aynı yerleşim yeri olduğunu düşünmektedir. W. Ruge, onun görüşüne karşı çıkmaktadır. (Umar,1999:763,805)

3.4.Narazitene Antik Kenti

Eğirdir Gölü batı yakınında Gençali köyünde (Isparta İline bağlı Senirkent İlçe merkezinin 23. Km. kuzeydoğusunda, göl kıyısının çok yakınında) bulunan yazıtlarda halk adı olarak Narazitenos sözcüğünün geçmesinden, o yörede varlığı öğrenilen ancak tam yeri saptanamayan ilk çağ köyü ya da kasabası. (Umar, 1999:597)

3.5.Gençali Köyü Çeştepe Tümülüsü

Eski eser kaçakçıları 1971 yılında Gençali köyünün doğusunda bulunan Çeştepe tümülüsünde kazı yapmışlardır. Bu kazıdan haberdar olan Arkeolog Kemal Turfan, olay yerinde inceleme yapmış, gördüklerini "Senirkent tarihi" adlı tebliğinde, ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.

"Hoyran Gölünün kuzeybatı kenarındaki Gençali Köyünün doğusunda Çeştepe adı verilen iki Tümülüs daha vardır. Köylüler tarafından açılmış olan birinin altında; muntazam iri kesme taş blokları ile yapılmış, aradaki bir kapı ile birbirine bağlı iki mezar odası ortaya çıkarılmıştır. Kazılmazdan önceki yıllarda tepelerin üzerinde birer çukur görmüştüm. Ve eski zamanlarda, belki Bizans çağında bu mezarların tepeden inilerek soyulduğunu anlamıştım. Köylüler tarafından açıldığını haber alınca, Senirkent'te izinli bulunduğum sırada, 3 Haziran 1971'de olay yerine gittim. Mezar odasını örten uzun kesme taşlardan köşeye gelen birini kırarak odaya girmişler. Biz de aynı delikten içeriye indik ve şunları gördük. Taban kurumaya yüz tutmuş çamurla kaplı idi. İnce yönü iri taş blokları ile yapılmış

duvarların üzerine sıralanmış 2.5 m. kadar uzunlukta taşlar sıralanarak yapılmış tavanla örtülü idi. Bu odada ikinci bir odaya açılan kapının hemen önünde, tavanda açılan, ortalama 0.55 m. çapında gelişigüzel açılmış bir delik vardı. Deliğin altına gelen tabanda yukarıdan dökülen toprak yığını dikkati çekiyordu. Vaktiyle tümülüsü soyanlar, tepeden kuyu kazar gibi dikine açtıkları delikten inerek içeride bulunanları almışlar. Sonra yağmur suları ile bu delikten içeriye akan çamur tabana yayılmış, taş ve çakıllar da bir yığıntı oluşturmuştur. Zamanla yukarıdan inen toprağın içindeki iri taşlar kilitlenerek deliği tıkamıştır. Bu defa tümülüse, tavanı kırarak giren köylüler, tabandaki çamur ve toprak yığıntısından başka bir şey görememişlerdir. Bizim girdiğimiz oda mezar odasıdır. Bir kapı ile geçilen ikinci oda ise ölünün yanına konulan eşya odasıdır. Bu ikinci odanın dışa açılan bir kapı ve bunun dışında kurban kesen (kesilen), taş döşemeli bir zeminin bulunması gerekir. Büyük bir özenle yapılmış ve itibarlı, varlıklı kimselere ait olması gereken bu yığma mezarların yakınında bir şehir harabesinin bulunması dikkati çekmektedir. (Turfan,1996:31-32)

Senirkent Yükseliş gazetesinin Aralık 2009 tarihli 127. sayısında yayınlanan “İzinsiz kazı yapanlar yakalandı” başlıklı haberde; Büyük Kabaca kasabası köy önü mevkiinde bulunan soğuk hava deposu yakınlarında izinsiz kazı yapan iki kişinin “1.50cm.x5.00cm. genişliğinde ve 9 metre derinliğinde bir çukur kazarak Helenistik döneme ait bir tarihi eser buldukları” belirtilmektedir. Bulunan eser Isparta Müze Müdürlüğüne verilmiş, izinsiz kazı yapanlar mahkemeye sevk edilmişlerdir.

Bu bölgenin tarihi eser bakımından zengin olduğunu bilen kaçakçılar, o günden bu güne boş durmamışlardır. Emellerine ulaşım ulaşamadıklarını bilemiyoruz. Fakat kaçakçılardan ele geçirilen eserler sayesinde bölge tarihinin bir nebze de olsa aydınlandığını düşünüyoruz.

3.6.Harmala Antik Kenti

Senirkent ilçe merkezi sınırları içerisinde bulunan antik kentlerden biri de Harmala şehridir. Frigya dönemine ait olduğu düşünülen şehrin yeri konusunda tereddütler vardır.

Ramsay, yerini tam olarak belirleyemediği Harmala şehrinin varlığına işaret ediyor ve bu şehrin yakınında Psidia kalesinin bulunduğunu söylüyor. Harmala şehrinin durumunu anlamak için Pissia'nın dikkate alınması gerektiğini belirten Ramsey, Karaarslan (Senirkent) ovasının kuzey yamaçlarındaki tepelerde Bissa (Bisse) adında bir köy olduğunu (bugünkü Başköy) ve buranın Nicetas'ın Pissa'sı olduğunu belirtiyor.

Bu durum ilk defa 1880 yılında Bisse (Başköy)'de bulunduğu iki kitabeyi yayımlayan Prof. Sterrett tarafından gözlemlenmiştir. (Ramsay:1895:186-187)

Kemal Turfan, Harmala şehrinin bulunduğu yer ile ilgili şu tespiti yapmaktadır: "Kayaagzı-Karacaören devlet yolunun doğusunda yeni açılan ana su kanalının kuzeyinde kalan ve sulama kanalına kadar uzanan, doğusu g le dayanan dikdörtgen şeklindeki sahada bir yükselmenin varlığı hissedilir. Burası klasik çağa ait büyükçe bir şehrin harabesidir. Domuz h y ğ , bu harabenin bir devamıdır. Vaktiyle yolun batı tarafında dikili durumda bir mezar stili bulduk. Bu mezar taşı Turan İlkokulu bahçesinde dir. Daha sonra Isparta Müzesine nakledilmiştir. Alcıbar ve Garip'te görülen mimari parçaların bu harabeden götürüldüğünü düşünmek mümkündür." (Turfan,1973:3)

Turfan, 1996 yılında düzenlenen Senirkent Sempozyumunda sunduğu tebliğinde; Harmala şehrinin yerini Alcıbar'a yakın bir yerde göstermektedir. "Firigya devrinde şimdiki Alcıbar'ın birkaç yüz metre doğusunda bir şehir vardı. Doğu eteğindeki kayalara oyulmuş kemerler orada yaşayan insanların tapınakları idi. Yunan – Roma ağı kaynaklarında adı geçen Harmala şehri burası olmalıdır." (Turfan, 1996, 32)

3.7.Plyristra Antik Kenti

Başka kaynaklarda adına rastlamadığımız Plyristra antik kenti hakkında bilgiyi Kemal Turfan'dan öğreniyoruz.

"Roma ağında Senirkent'e en yakın yerleşme yeri, şimdiki şehrin 2 km. kuzeybatısında Gömüler (Hacıbayram) semtindeki Plyristra antik kenti idi. Bizans ağında bu şehrin kalıntıları ile inşa edilmiş olan anlı Kilise'nin temelleri h l  görülmektedir. Türkler bu bölgede hakim oldukları zaman, bu antik şehrin kalıntıları üzerinde küçük bir Bizans köyü vardı. Burası Türklerin eline geçince yerli halk Uluborlu'ya sığınmıştır. Veli Baba Menakıbına göre, bu kilisenin taşları ile Uluğbey'deki Hasan ve Hüseyin Gazi'nin mezarları üstüne türbe yapılmıştır. 1968-69 yıllarında Popa ayının ana kanalı açılırken, 3 metre kalınlığında miller altında kalmış bir Roma şehrinin kalıntıları ortaya ıktı. Bu izler 1 km. boyunca uzanmaktadır. Açılan bölüm şehrin en geniş yeri midir, yoksa daha dar kenarı mıdır? Bu hususun, arkeolojik bir araştırma yapmadan anlaşılması mümkün değildir". (Turfan,1996:35)

Turfan, 1947-1948 yıllarında Bayramcık Mezarlığı duvarı inşa edilirken ortaya çıkan 30 cm. eninde 50-60 cm derinliğindeki suyolunun, bu antik şehre ait olabileceğini söylemektedir. Ayrıca

Kocadağ'ın yamacındaki kaya mezarları ile 1959-1960 yıllarında Bayramcık mevkiinin güney yamacında yapılan hafriyat sırasında ortaya çıkan kemik kalıntılarına işaret ederek Senirkent'in kurulduğu yamacın, bu antik kentin mezarlığı olduğunu belirtmektedir.

3.8.Çanlı Kilise

Senirkent'in Hacıbayram (Gömüler) mevkiinde bir takım kalıntılara rastlanmış ise de, mahiyetleri hakkında fazla bir bilgi yoktur. Ancak, Hacıbayram mevkiinin kuzeyinde, daha sonraki devirlere ait (Bizans) Çanlı Kilise'nin temellerini görmek mümkündür. Bu kilisenin, Müslümanlar bu bölgeye hakim olduktan sonra yıkıldığı anlaşılmaktadır. (Turfan, 1973a:3)

3.9. Başköy (Bisse)

1916 tarihli Konya vilayet salnamesinde, bu köyün isminin Psidya adından galat olabileceği belirtilmektedir. Pissa (Bisse: Başköy): Bugünkü Başköy'ün bulunduğu yerde klasik çağda bu isimde bir şehir bulunmakta idi.

“Bisse köyü, Kuru dağı eteklerinde olup bu köy civarında eski eserlerden kalma kabartma resimli taşlar ve mezarlar bulunmuştur. Burada tesadüfen bulunan gümüş ve altın paralardan Bisse'nin Selefiker zamanında bir hükümet merkezi veya krallık şehri olduğu anlaşılmaktadır. İskender'in milattan 333 yıl önce istila ettiği Psidia kıtası hudutları içerisinde bulunduğu ahmin ediliyor” (Böcüzade, 1983:49)

Kemal Turfan, Bisse'yi bu bölgede hüküm süren kralların yazlık olarak kullandıkları bir yerleşim merkezi olarak tanımlamaktadır. “Klasik çağ kaynaklarında Harmala kenti yakınlarında, dağlar üzerinde Pisa adında bir yazlık şatodan söz edilmektedir. Bu adı Bisse şeklinde yaşatan köy (Başköy)'de antik kalıntılara ve mezarlara rastlanmaktadır.” (Turfan,1996:31-32)

Turfan, başka bir yazısında Bisse ile ilgili şunları söylüyor: “Başköy'e girerken sağda solda fallos (bereket ve zürriyet tanrısı heykeli) ve bazı mimari parçalar görülmektedir. Üç kilometre kadar kuzey batıdaki sırtlar üzerinde de Pisa'nın mezarlığı bulunuyordu. Bu mezarlardan bazıları köylüler tarafından açılmıştır.”(Turfan, 1972:3)

Sterrett, Bisse Camisindeki iki yazıtın kopyasını yayınlamıştır. (Sterrett, 1888:399-400) Bisse'deki yazıtlar 5-6 satırdan ibarettir.

1924 yılında Bisse köyünü ziyaret eden Hakkı Kenan Tunç, "saray harabeleri ve birçok heykeller" gördüğünü belirtmiş, bunlar hakkında ayrıntılı bilgi vermemiştir. "Tarihi kıymet ve ehemmiyeti haiz olan bu köyde saray harabelerini, birçok heykeller ile inler gördüm. Köyün güngörmüş ihtiyarları ile konuştum. Meşrutiyet devrinde köylerine bir Rum Papazının geldiğini ve yanındaki Rumca bir kitaptan okuduğuna göre Bisse'nin 6.000 haneli bir kasaba olduğunu ve hükümdarın yazlık sayfiyesi olduğunu (Altun Cebbar Bisse Aralık Tepesi ele geçse) de (diye) bir yazı okuduğunu ifade ettiler. Altun Cebbar bugün halk arasında Alcıbar çiftliği denilen geniş arazisi bulunan bir çiftliktir. Aralık tepesi denilen yer ise çiftlik ile Bisse arasında kalan büyük bir höyüktür.." (Tunç, 1954:2)

3.10.Uluğbey-İlegöb Köyündeki Yazıtlar

Manchester'daki Victoria Üniversitesi Eski Yunan ve Latin Tarih ve Coğrafya Profesörü M. Kalder, 1930 yılında Uluborlu ve çevresinde eski eserleri tetkik ve tespit çalışması yapmıştır. Kalder'in Uluğbey köyündeki tarihi eserlerle ilgili tespitleri;

"Veli Baba Türbesinin batı duvarında ve (Trayan) taşının alt tarafında bir istavroz vardır. Bu istavrozun uçları enlidir. Buna Latin istavrozu derler. Bu şekil istavrozlar, milattan 500 sene sonra yapılmaya başlanmıştır. Bu taş, memlekete, halka iyilik yapan fedakar bir kahraman adama yapılan anıtın kitabesidir. Mezar taşı değildir. İsim yerleri kırkıdır.

Veli Baba Türbesinin batı duvarındaki ikinci taş: Bu taş, Roma krallarından İmparator Tiryanos adına dikilen bir abide ve heykelin altına konmuştu. Milattan 120 sene sonraya aittir. Bu taştaki yazının baş tarafı Rumca, alt tarafı Latince'dir. Bu heykeli kral namına bir kişi yaptırıp hediye etti. Bu kral evvela Almanya'da, Frat'da Part'larla çetin harpler yaptı ve kazandı. Ahali buna Partegon Gazi unvanını verdi. Bu kral çok çalışkan, iyi kalpli bir kişiydi.

Türbenin batı duvarındaki üçüncü taş: Bu taşın yazısı siliktir, yazının tam ortasında bir çelenk vardır. Mezar taşıdır.

Türbenin güney çıkıntısında ve doğuya bakan yan cephesindeki taş: Taşta, "Popaz adındaki bir adam kendinin Avrilyos Zodikos ismindeki çocuğuna hatıradır" yazılıdır. Taş harap olmuştur. Yangın görmüş gibi ufalanmaktadır.

Köyün batısındaki yolun -Arap mezarlığında-ki taş: Bu, mezar taşıdır. Taş, kalker cinsinden olup milattan 150-200 sene sonraya ve

putperestliğe aittir. Taşta, “Avrilyos Tatas ismindeki bir çocuğa anası ve babası tarafından ebedi bir hatıra olmak üzere bu taş konmuştur” şeklinde yazılıdır.

Uluğbey’de bunlardan başka birçok yazılı taşlar varsa da Profesör (Kalder), bunlar da diğerleri gibi diyerek kaydından sarfı nazar etmiş ve yalnız burada Çanlı Kilise’den bahsetmiştir. “Çanlı Kilise burada idi -yerini gösterdi- ilk çağların büyük kiliselerinden sayılırdı” dedikten sonra “Her yerde Çanlı Kilise yoktu, burası çok mühimdi” diyerek Çanlı Kilise’nin önemini belirtmiştir. (Demirdal, (1968):81-82)

4.Türbeler, Camiler

Anadolu’nun birçok yerinde olduğu gibi Senirkent’te de birçok Allah dostu zatlara ait mezarlar ve türbeler vardır. Veli Baba, Şeyh Ahmet Sultan, Dağıstanlı Hacı Mustafa Efendi türbe ve camileri iç içedir. Birini diğerinden ayırmak mümkün değildir. Bölgemizdeki mevcut yatır ve türbelere bakarak Senirkent’i evliyalar diyarı olarak nitelendirmek mümkündür. Bu yatır, türbe ve camilerden bir kısmı Senirkent’in ilk kurucuları olduğuna inanılan zatlara aittir. Sürenin sınırlı olmasından dolayı “Türbeler ve Camiler” konusundaki bilgi daha sonra sunulacaktır.

Sonuç

-Senirkent ilçesinin sahip olduğu kültür varlıklarıyla ilgili “değerler envanteri” hazırlanmalıdır. Hazırlanacak envantere göre, koruma ve tanıtım çalışmaları yapılmalıdır. Bu konuda Isparta Valiliği, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Belediyeler ve sivil toplum kuruluşları sorumlu ve görevli olmalıdır.

-Süleyman Demirel Üniversitesi bölge tarihinin, coğrafik, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısının araştırılmasını teşvik etmelidir.

-Bölgedeki kültür varlıklarının korunması ve geleceğe taşınması hususunda halk bilinçlendirilmeli, kamu kuruluşları gerekli önlemleri almalıdır.

-Kültür turizmi bilincinin ve faaliyetinin geliştirilmesi için Turizm Dernekleri kurulmalıdır.

-Turizm, sosyal, ekonomik ve kültürel yapının gelişmesine katkı sağlayacaktır

-Isparta ili değerlerinin tartışıldığı bu toplantının çok önemli olduğuna inanıyoruz. Değerlerin bilinmesi ve değerlerle ilgili bilgi birikiminin sağlanması, stratejilerin tespiti Senirkent ilçesi bakımından son derece önemlidir. Bu tebliğ bir başlangıçtır. Bu konuda daha ayrıntılı eserlerin ortaya konması en büyük dileğimizdir.

NOT: Dr. İbrahim KARAER tarafından 29 Nisan 2010 tarihinde Süleyman Demirel niversitesi tarafından düzenlenen "Isparta'nın Değerleri Toplantısı"nda sunulan tebliğ metnidir.

Kaynakça

- BÖCÜZADE, Süleyman Sami, (1983), Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi, Yayına haz. Suat Seren, Serenler Yayınevi, İstanbul
- ÇETİN, Turhan, (2002), Gençali Ovası ve çevresindeki Doğal Ortam şartları İle Beşeri ve Ekonomik Faaliyetler Arasındaki İlişkiler, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- DEMİRDAL, Sait, (1968), Bütünüyle Uluborlu, İstanbul,
- ÖZSAİT, Mehmet, (1990), 1987 ve 1988 yılı Senirkent evresi tarih öncesi araştırmaları - Araştırma Sonuçları Toplantısı [7.: 1989: Antalya]. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara
- RAMSAY, W. M. (1895), Cities and bBshopris of Phrighia, (Vol.1), At the Clarendon Pres, Oxford
- RAMSAY, W. M .(1961), Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- STERRETT, Sitlington (1888), The Wolfe Expedition to Asia Minor, volume 3, (1884-1885), Damrell and Upham, Boston
- TUNÇ, Kenan Hakkı, (1954), "Senirkent Köylerinde Bir Gezi (Yassıveren ve Bisse)", *Hr Senirkent*, (24-25), 17, 24 Temmuz
- TURFAN, Kemal, (1972) ,"Senirkent Tarihi", *Senirkent Postası*, (160), 9 Aralık
- TURFAN, Kemal, (1973a) "Senirkent Tarihi", *Senirkent Postası*, (162), 27 Ocak
- TURFAN, Kemal, (1973),"Senirkent Tarihi", *Senirkent Postası*, (180) 15 Aralık
- TURFAN, Kemal, (1974), "Senirkent Tarihi", *Senirkent Postası*, (182) 19 Ocak
- TURFAN, Kemal, (1975), "Senirkent Tarihi", *Senirkent Postası*, (215), 4 Ekim
- TURFAN, Kemal, (1975a) "Senirkent tarihi", *Senirkent Postası*, (202), 15 şubat
- TURFAN, Kemal, (1975b) "Senirkent tarihi", *Senirkent Postası*, (203), 8 Mart

TURFAN, Kemal, (1996), Senirkent'in tarihçesi.-Senirkent Tarihi, Tarımsal, Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Eğitim ve Kültür Durumu Sorunları ve Çözüm Yolları Sempozyumu. Senirkent Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Ankara

UMAR, Bilge (1999), Türkiyede'ki Tarihsel Adlar, İnkılap, İstanbul